

Кам'янець-Подільський коледж культури і мистецтв

Педагогіка

в схемах і таблицях

Укладач: Лугачова Н.Г.

Кам'янець-Подільський, 2010

I. Загальні засади педагогіки

Педагогіка

**Теорія освіти
і навчання**
(дидактика)

**Теорія
виховання**

Предмет педагогіки

дослідження
закономірностей
педагогічних
явищ і процесів

розробка педагогічної
техніки

теоретичне обґрунтування
змісту, принципів, форм
і методів навчання
та виховання

вивчення передового
педагогічного досвіду
і розвиток сучасної
педагогіки

Головна функція

теоретична

реалізується на таких рівнях:

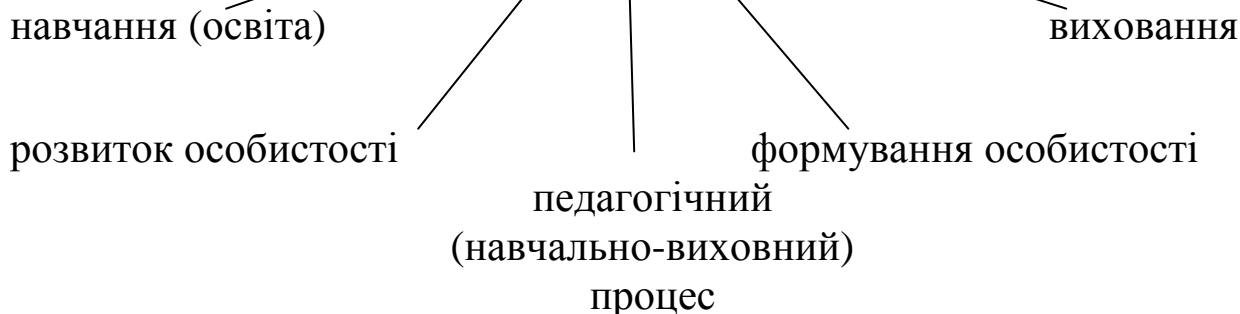
- описовий
- діагностичний
- прогностичний

технологічна

реалізується на таких рівнях:

- проєктивний
- перетворюючий
- рефлексивний і коригуючий

Категорії педагогіки

Педагогічні науки

- загальна педагогіка
- порівняльна педагогіка
- вікова педагогіка
- народна педагогіка
- духовна педагогіка
- соціальна педагогіка
- професійна педагогіка
- педагогічне народознавство
- педагогічна деонтологія

- родинна педагогіка
- історія педагогіки
- козацька педагогіка

галузеві педагогіки

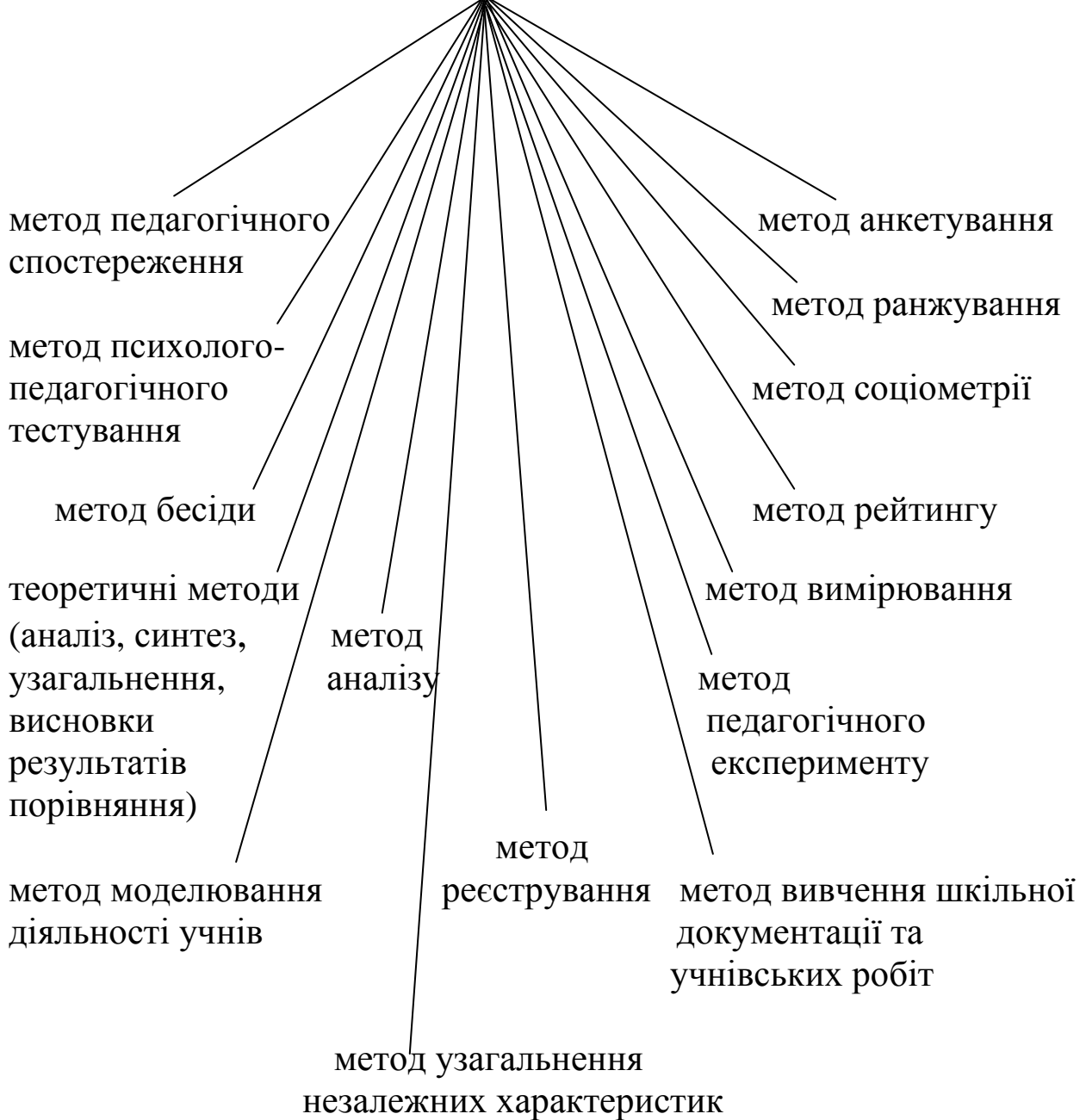
- спортивна
- авіаційна
- військова
- інженерна
- медична
- культурно-освітня
- педагогіка виправно-
трудової системи

- педагогіка підвищення
кваліфікації і
перекваліфікації
спеціалістів
- педагогіка робітничих кадрів

корекційна педагогіка

- сурдопедагогічна
- логопедія
- тифлопедагогіка
- олігофренопедагогіка

Методи педагогічних досліджень

Етапи педагогічного дослідження

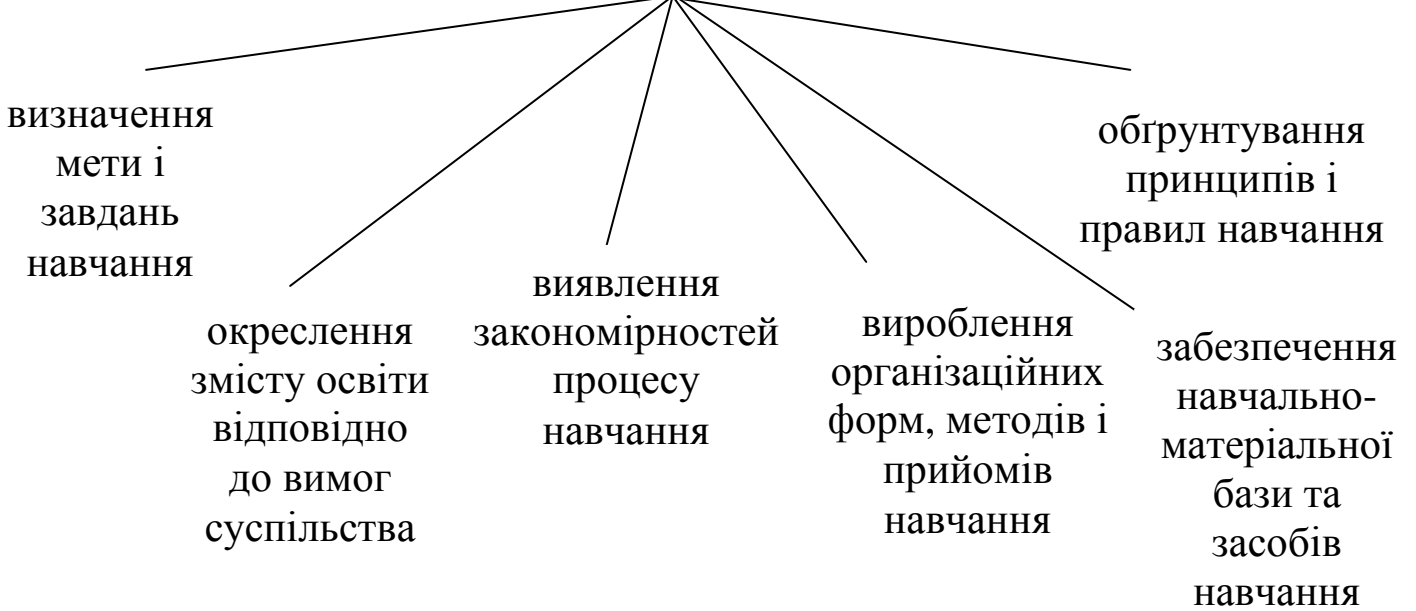
1. Визначення проблеми дослідження
2. Ґрунтовне, всебічне і глибоке вивчення встановлених наукою фактів, положень, висновків
3. Вивчення шкільної практики
4. Формулювання гіпотези
5. Здійснення експериментальної роботи
6. Вивчення передового досвіду
7. Зіставлення експериментальних даних з практикою. Узагальнення результатів дослідження, формулювання наукових висновків, доведення або спростування гіпотези
8. Узагальнення результатів дослідження, формулювання наукових висновків, доведення або спростування гіпотези
9. Оформлення результатів дослідження, упровадження їх в життя

Чинники розвитку особистості

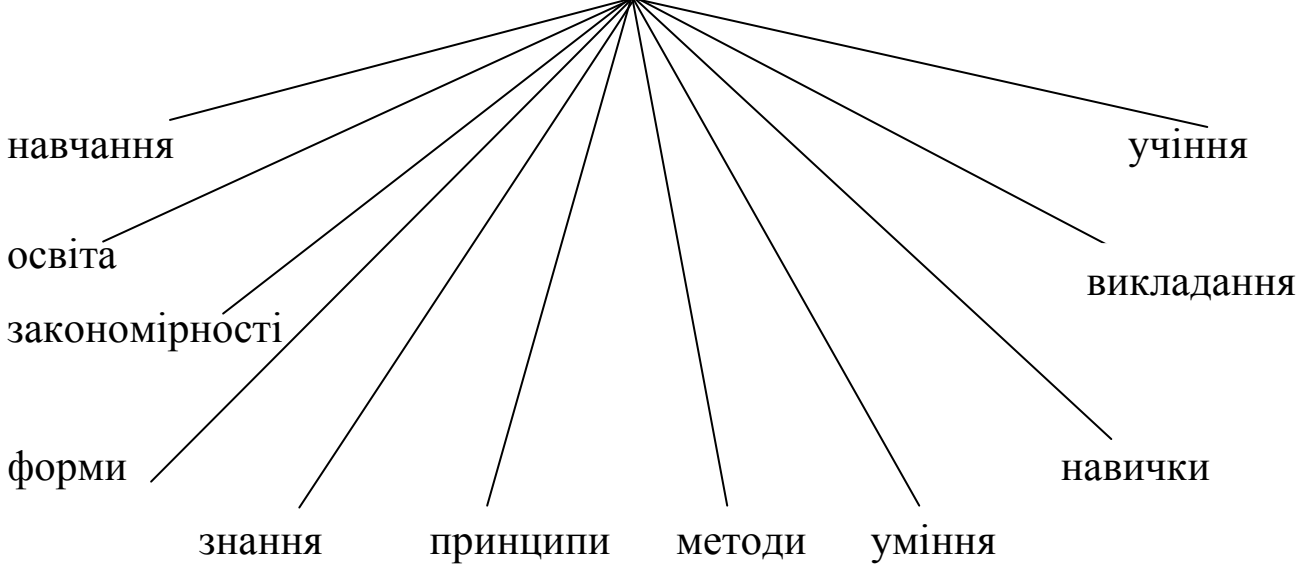

II. Теорія освіти і навчання
(д и д а к т и к а)

Предмет дидактики

Категорії дидактики

Процес навчання

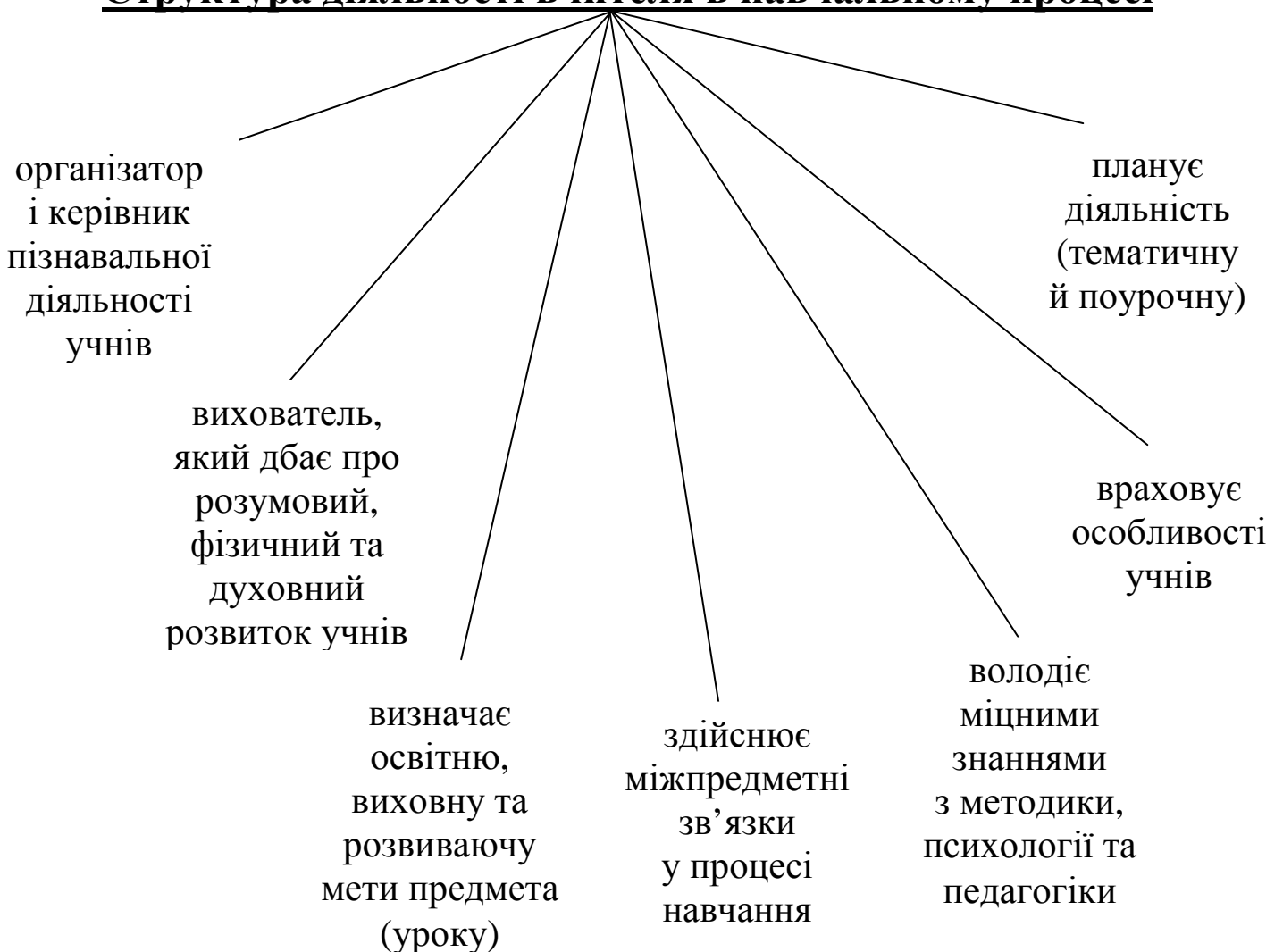
КОМПОНЕНТИ

- цільовий
- стимулююче-мотиваційний
- змістовний
- операційно-дієвий
- контрольнo-регулюючий
- оцінно-результативний

ФУНКЦІЇ

- освітня (навчальна)
- розвиваюча
- виховна

Структура діяльності вчителя в навчальному процесі

Система освіти в сучасній Україні

дошкільна освіта

загальна середня

- початкова
- базова (основна)
- повна

професійна освіта

- технікуми, училища, коледжі (1 та 2 р.а.)
- інститути, академії, університети, консерваторії (3 та 4 р.а.)

позашкільна освіта

комплексні

- палаци
- будинки школярів
- дитячі парки

профільні

- дитячі бібліотеки
- театри
- спортивні школи
- художні школи
- музичні школи
- станції юних натуралістів

Закономірності процесу навчання

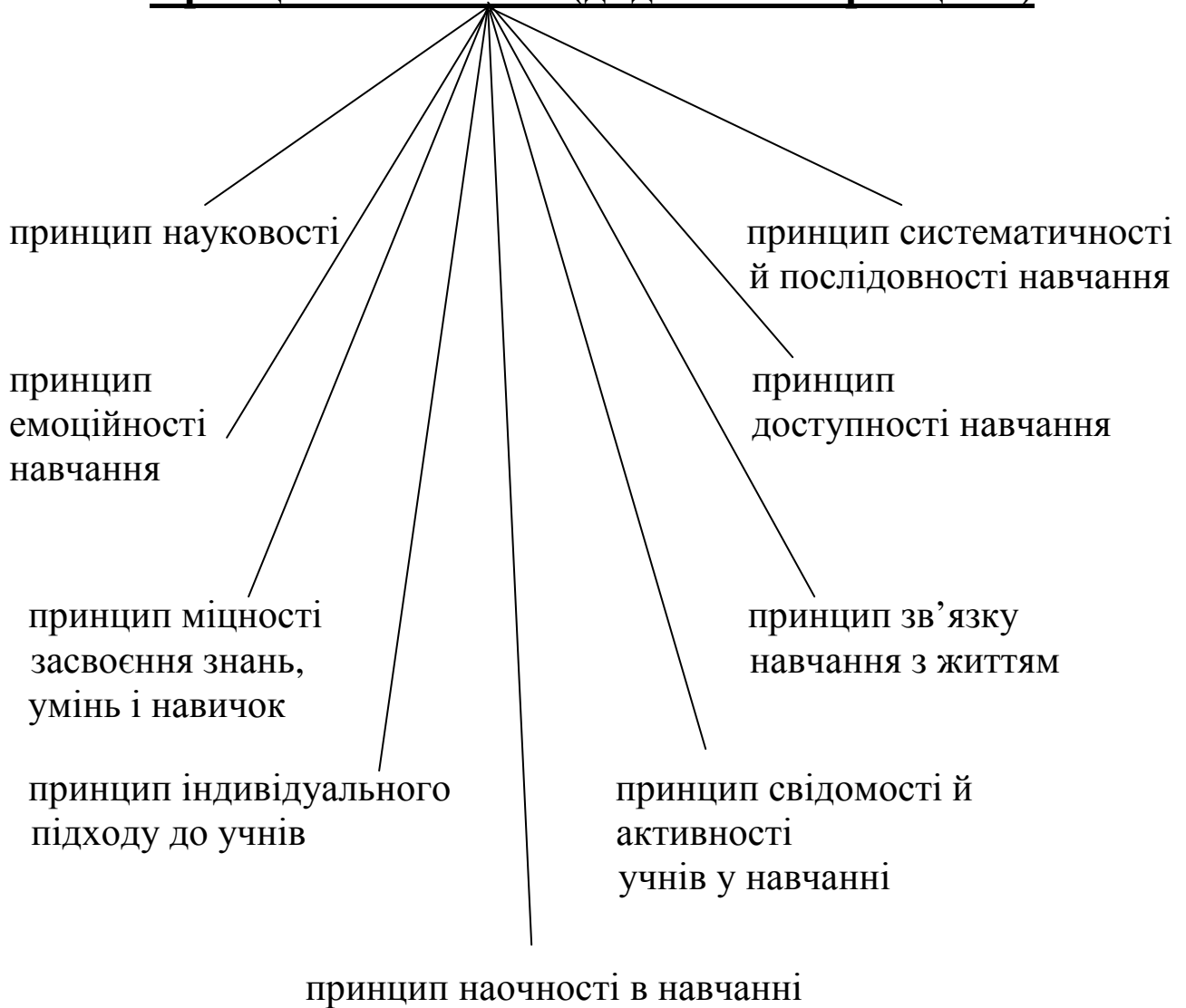
об'єктивні

- виховний і розвиваючий характер навчання
- зумовленість навчання суспільними потребами
- умови ефективності навчального процесу
- вікові та реальні навчальні можливості учнів
- рівень і якість засвоєння знань
- рівень активності учнів
- цілеспрямована взаємодія вчителя, учня та виучуваного об'єкта
- активність учнів

суб'єктивні

- організація пізнавальної діяльності учнів
- формування навичок
- міцне засвоєння змісту навчального матеріалу
- опанування учнями складними способами діяльності
- використання вчителем варіативних завдань

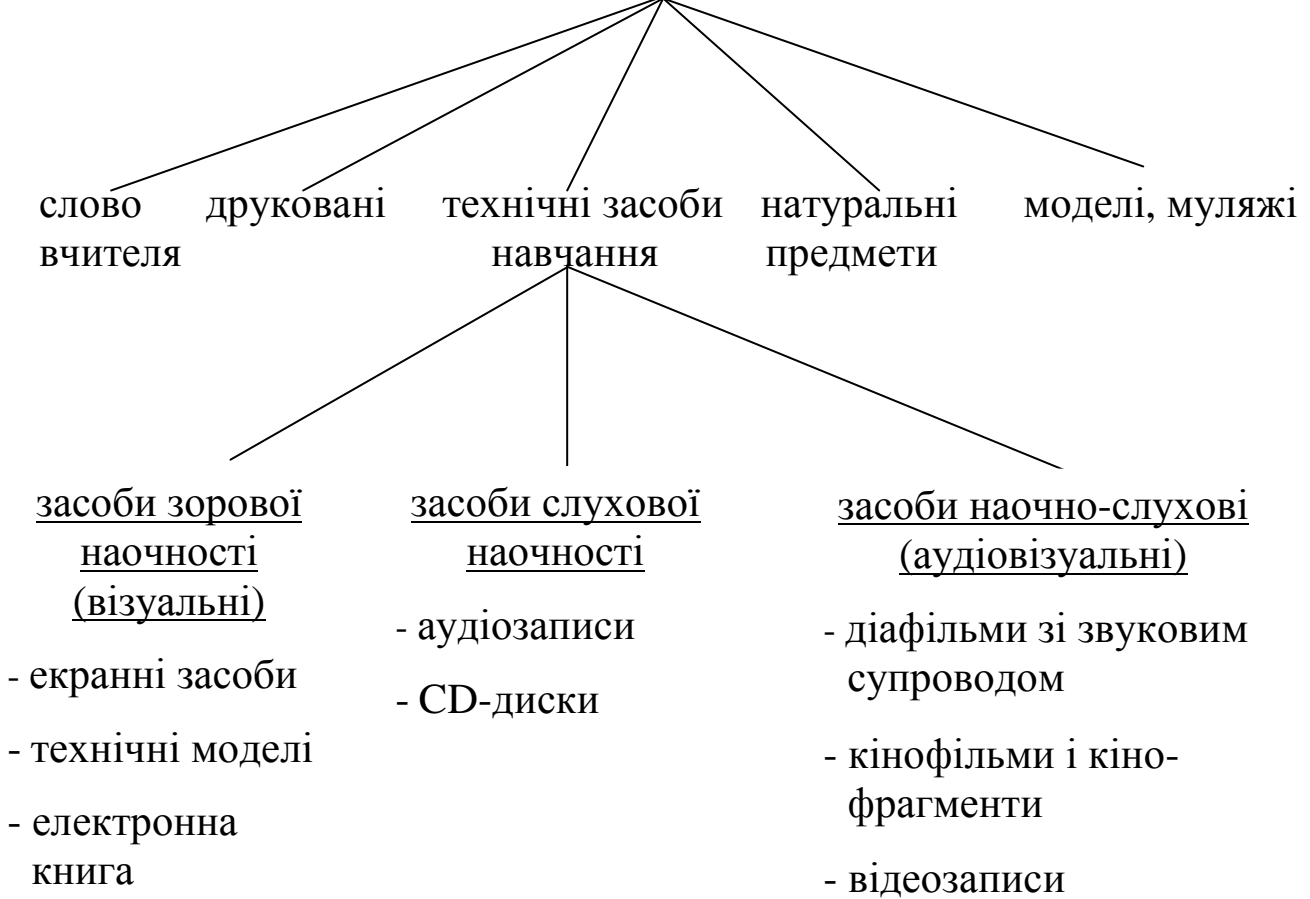
Принципи навчання (дидактичні принципи)

Методи навчання

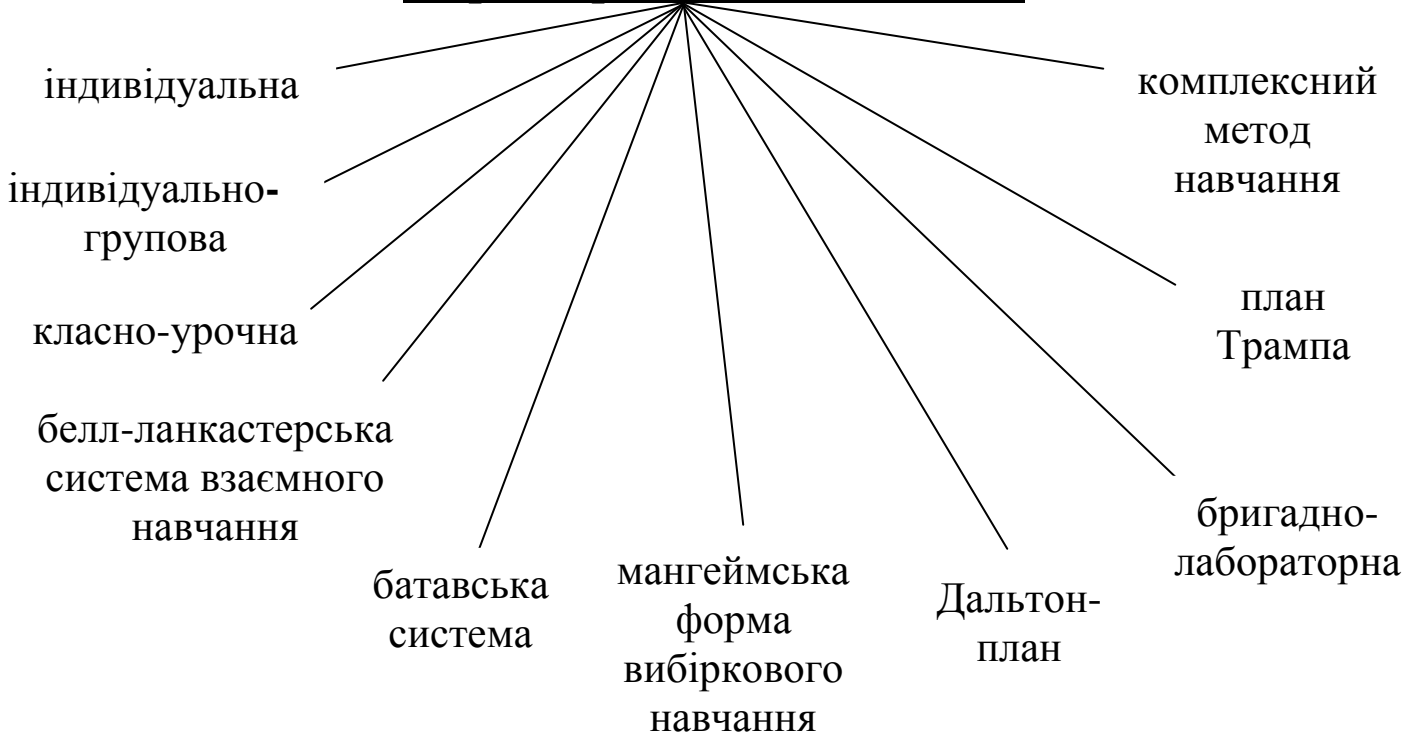
Засоби навчання

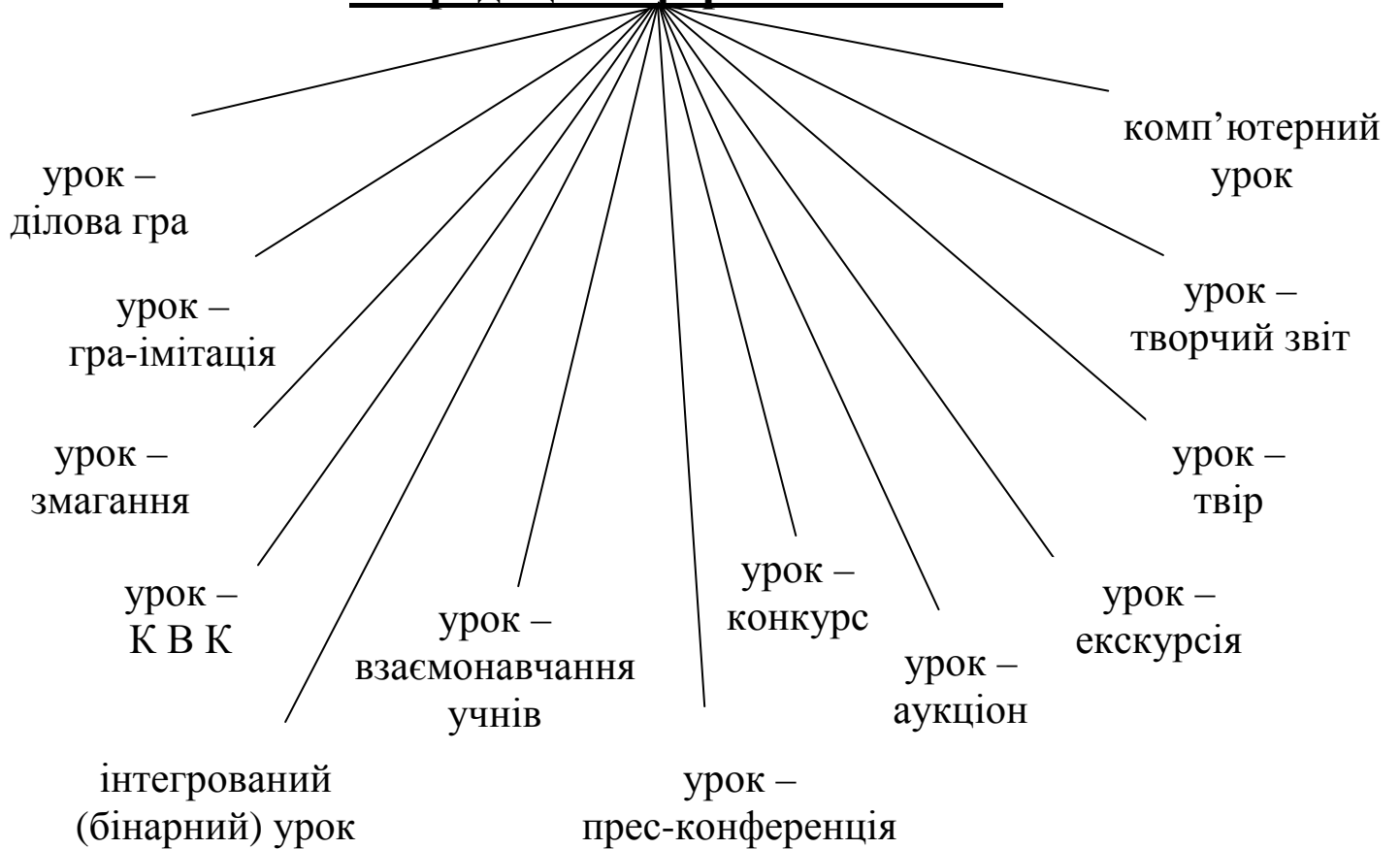
Види навчання

Форми організації навчання

Нетрадиційні форми навчання

Шляхи удосконалення процесу навчання

удосконалення
змісту освіти

інтенсифікація
процесу навчання

оптимізація
процесу

розвиток
методичної
майстерності,
ініціативи і
творчості
вчителів

Урок

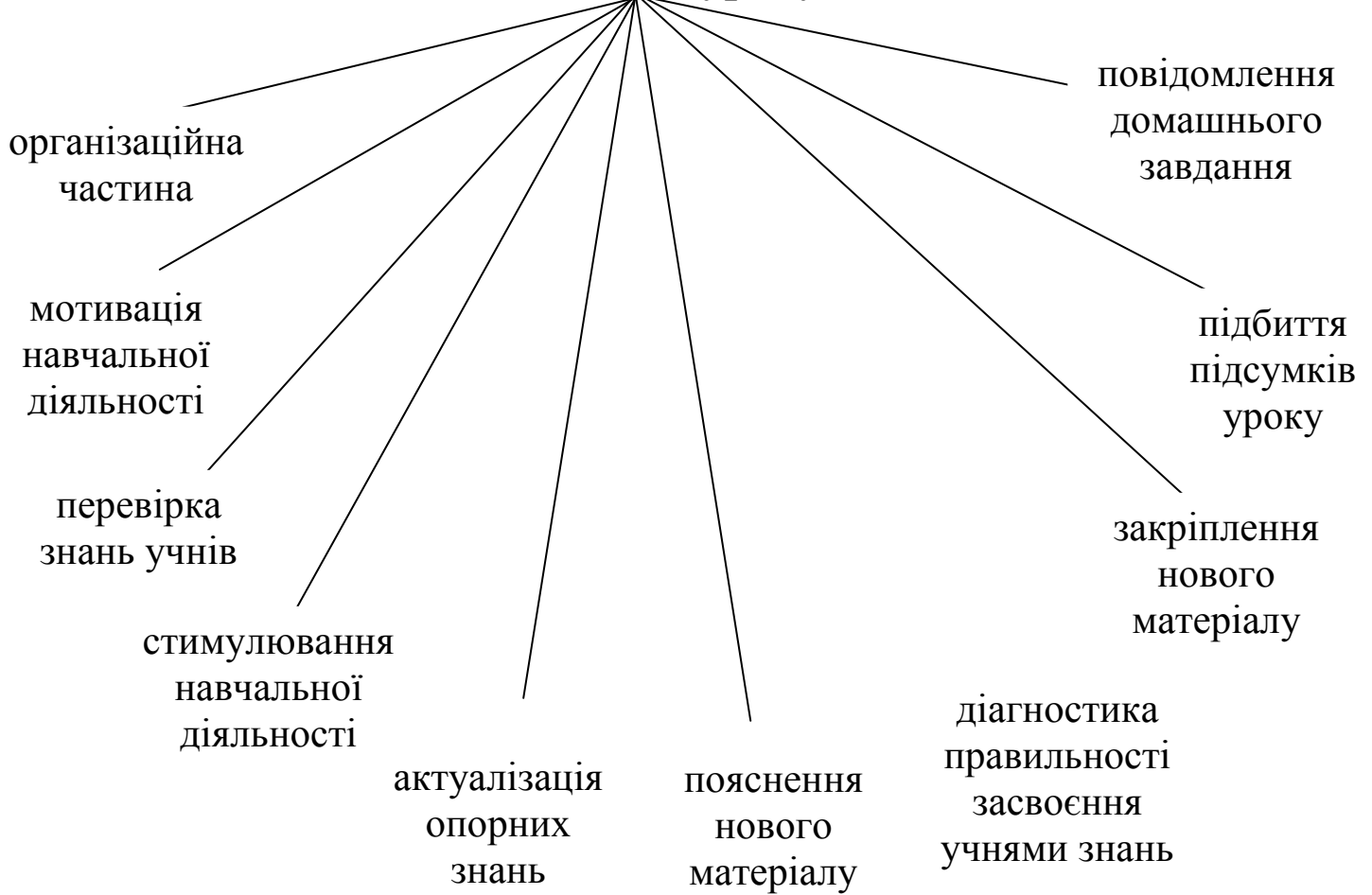
типи уроків

- урок засвоєння нових знань
- урок формування вмінь і навичок
- урок застосування знань, умінь і навичок
- урок узагальнення і систематизації знань
- урок перевірки і корекції знань, умінь і навичок
- комбінований урок

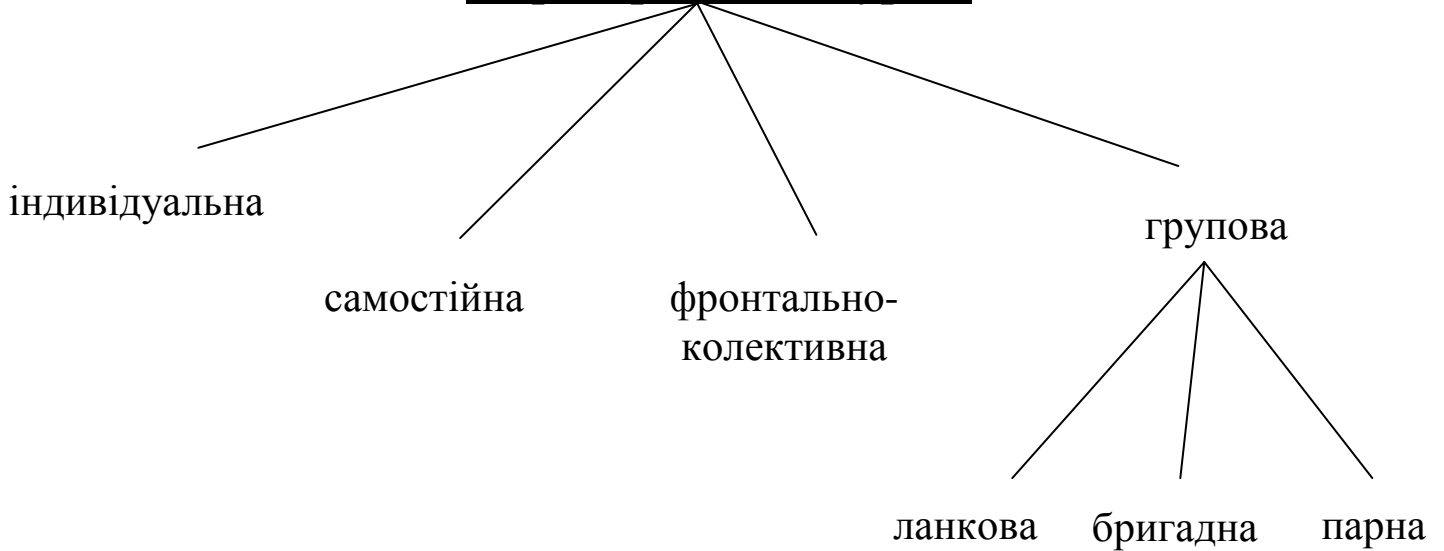
вимоги до уроку

- організаційні
- дидактичні
- психологічні
- санітарно-гігієнічні
- етичні

Елементи уроку

Форми роботи на уроці

Підготовка вчителя до уроку

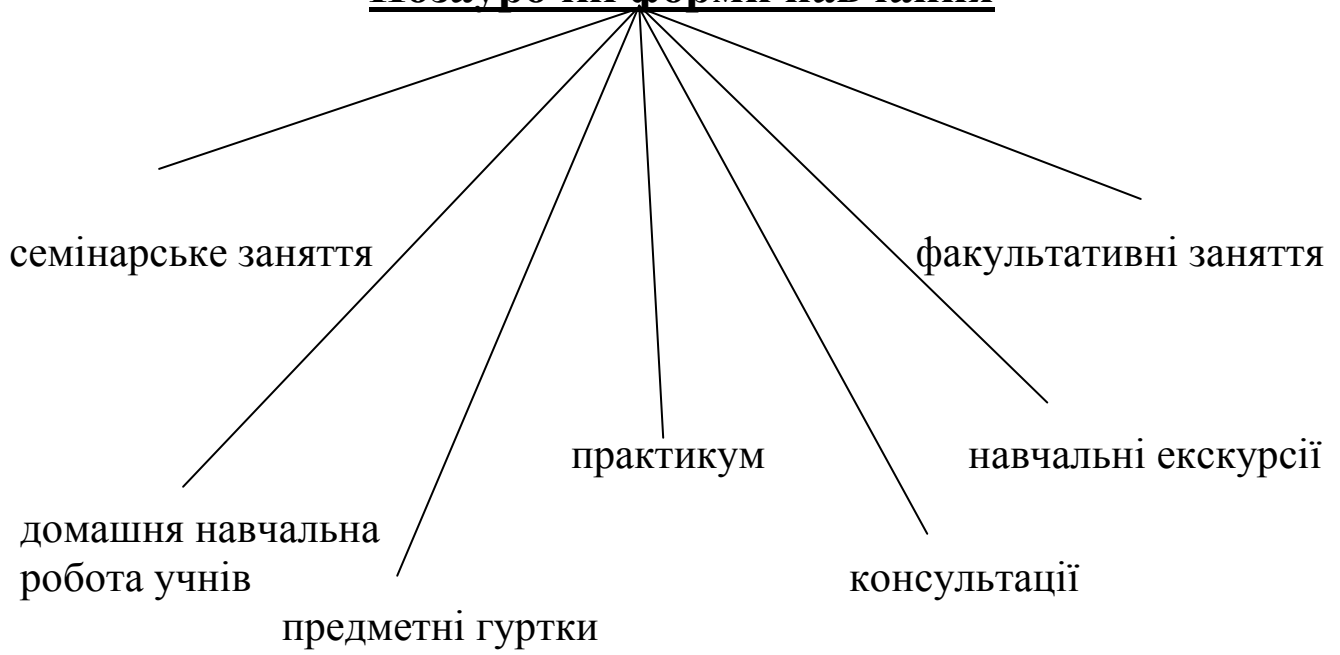
попередня

- вивчення навчальної програми
- знайомство з підручником, навчальними посібниками, зі спеціальною, педагогічною і методичною літературою, з досвідом роботи інших учителів, аналіз власного досвіду
- здійснення міжпредметних зв'язків
- розподіл часу на вивчення всіх тем програми (календарний план)
- планування системи уроків (тематичне планування)
- перегляд навчальних діафільмів та кінофільмів
- вивчення стилю викладання інших вчителів у даному класі, ознайомлення з особливостями учнів, їх ставленням до навчання, навчальних предметів і до вчителів

безпосередня

- формулювання мети і завдання уроку
- визначення обсягу і змісту навчального матеріалу
- здійснення міжпредметних зв'язків
- вибір форм організації навчання
- вибір методів і прийомів навчання
- наочно-технічне оснащення уроку
- визначення змісту й методики виконання домашнього завдання
- складання плану-конспекту уроку
- перевірка готовності вчителя до уроку

Позаурочні форми навчання

Контроль успішності учнів

Ф у н к ц і ї

- освітня
- виховна
- розвиваюча
- діагностична
- стимулююча
- управлінська
- оцінювальна

В и д и

- попередній
- поточний
- періодичний
(тематичний)
- підсумковий

В и м о г и

- індивідуальний характер
- систематичність
- достатня кількість даних для оцінки
- об'єктивність під час оцінювання
- єдність вимог до оцінювання знань учнів
- оптимізація
- гласність
- всебічність
- тематична спрямованість
- дотримання етичних норм

Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів

Рівні навчальних досягнень	Бали	Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
1	2	3
Початковий	1	Учень може розрізняти об'єкт вивчення і відтворити деякі його елементи
	2	Учень фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу, має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення, виявляє здатність елементарно викласти думку
	3	Учень відтворює менше половини навчального матеріалу; з допомогою вчителя виконує елементарні завдання
Середній	4	Учень знає приблизно половину навчального матеріалу, здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснення вчителя, повторити за зразком певну операцію, дію
	5	Учень розуміє основний навчальний матеріал, здатний з помилками й неточностями дати визначення понять, сформулювати правило
	6	Учень виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу. Відповідь його правильна, але недостатньо осмислена. З допомогою вчителя здатен аналізувати. Порівнювати, узагальнювати та робити висновки. Вміє застосовувати знання при розв'язуванні задач за зразком
Достатній	7	Учень правильно, логічно відтворює навчальний матеріал, розуміє основоположні теорії і факти, вміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних думок, застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, частково контролює власні навчальні дії
	8	Знання учня є достатньо повними, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, уміє аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки і залежність між явищами, фактами. Робити висновки, загалом контролює власну діяльність. Відповідь його повна, логічна, обґрунтована, але з деякими неточностями

	9	Учень вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує знання в дещо змінених ситуаціях, уміє аналізувати і систематизувати інформацію, використовує загальновідомі докази у власній аргументації
Високий	10	Учень володіє глибокими і міцними знаннями, здатний використовувати їх у нестандартних ситуаціях. Самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, критично оцінює окремі нові факти, явища, ідеї
	11	Учень володіє узагальненими знаннями з предмета, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях, уміє знаходити джерело інформації та аналізувати її, ставити і розв'язувати проблеми. Визначає програму особистої пізнавальної діяльності; самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особисту позицію щодо них
	12	Учень має системні. Дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, вміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї. Розвиває свої обдаровання і нахили

Диференціація в освіті

Види

- за здібностями
- за недостатністю здібностей
- за майбутньою професією
- за інтересами учнів
- за талантами

Рівні

- учні з дуже високими навчальними можливостями
- учні з високим рівнем навчальних можливостей
- учні з середніми навчальними можливостями
- учні з низькими навчальними можливостями

Форми навчання обдарованих дітей

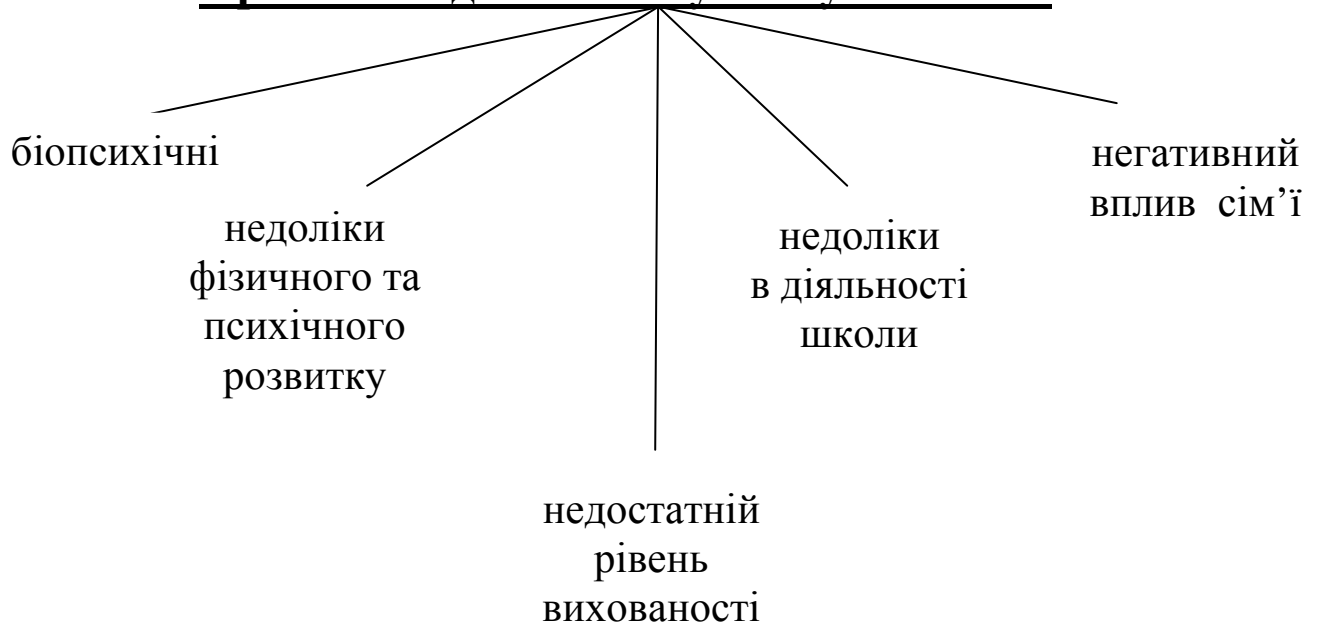
прискорене
навчання

збагачене
навчання

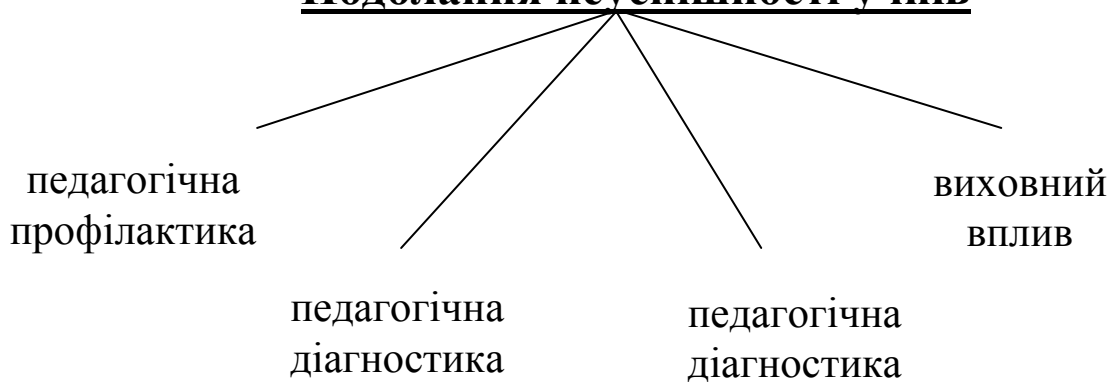
розподіл
за потоками,
метами,
бендами

створення
спеціальних
класів і
спеціальних шкіл

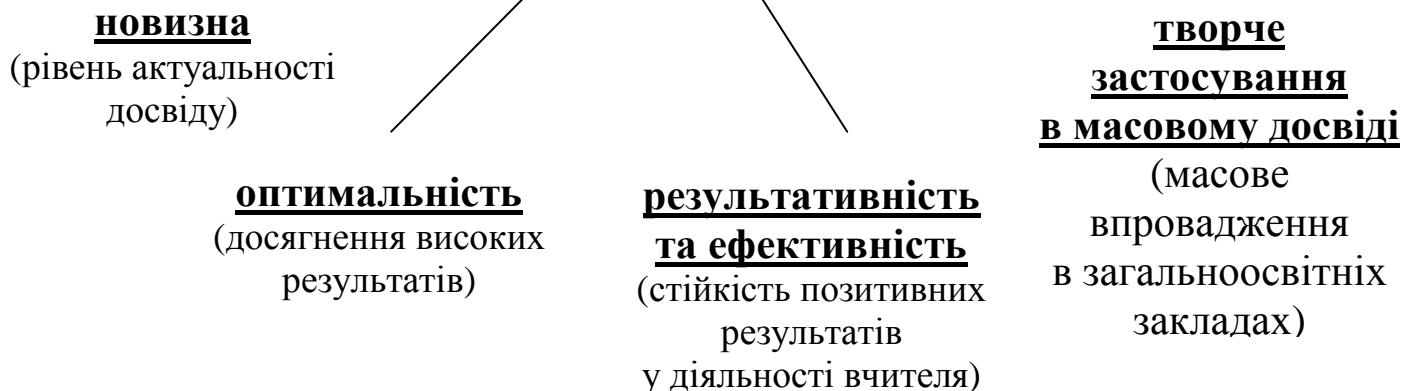
Причини відставання учнів у навчанні

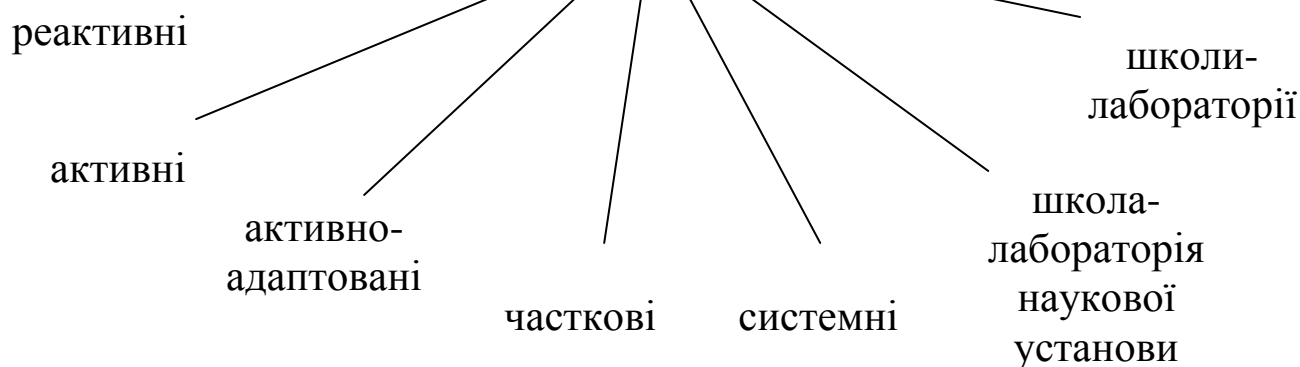
Подолання неуспішності учнів

Критерії педагогічних інновацій

Інноваційні заклади освіти

Педагогічна діяльність

Ф у н к ц і ї

термінальні (функції-цілі)

- навчальна
- виховна
- розвивальна
- життєзабезпечення соціалізації

тактичні (функції-засоби)

- інформативна
- експресивна
- смислоутворювальна
- діагностична
- індивідуалізаційна
- спонукальна
- прогностична
- культурологічна
- психотерапевтична
- рекреаційна

операціональні (функції-притоми)

- вимірювання та оцінювання
- методична
- управлінська
- координаційна
- самоствердження
- формоутворення

КОМПОНЕНТИ

- проектування цілей
- стимулюючо-мотиваційний
- плануючий
- організаційний
- контрольо-корекційний
- результативно-аналітичний
- комунікативний

Класифікація якостей, необхідних для педагогічної діяльності

Якості, які компенсуються і розвиваються у відповідному віці	Вдумливість, передбачливість, гнучкість поведінки, чуйність, справедливість, самостійність, доброзичливість, ініціативність, дисциплінованість, критичність, логічність, чуйність, потреба в саморозвитку та ін.
Якості, які не компенсуються, але розвиваються у відповідному віці	Увічливість, вихованість, наполегливість, сумлінність, спостережливість, терпіння й терпимість, кмітливість, смак до самоаналізу, загальна культура, почуття власного достоїнства, гарна пам'ять, педагогічна фантазія, розподіл уваги, педагогічна пильність, оптимізм до досягнень школярів та ін.
Якості, які не компенсуються, і розвиваються погано у відповідному віці	Доброта, екстравертивність, емоційна стабільність і гнучкість, спрямованість на спілкування, любов до дітей, високий інтелект, відкритість людям, педагогічна обдарованість, педагогічна спрямованість, креативність та ін.
Якості, які компенсуються, але розвиваються погано у відповідному віці	Акуратність, почуття гумору, спрямованість на результат, спрямованість на спілкування, енергійність та ін.
Якості, несумісні з педагогічною діяльністю, але піддаються корекції у відповідному віці	Агресивність, заздрісність, дратівливість, слабка предметна або професійна підготовка та ін.
Якості, несумісні з педагогічною діяльністю, що не піддаються корекції у відповідному віці	Протипоказання за станом здоров'я, не сформованість деяких видів діяльності (письма, читання, виконання найпростіших арифметичних операцій й ін.), злостивість, мстивість, підступництво, аморальність, невротичність і дратівливість стосовно дітей, спрямованість на себе та ін.

Культура педагогічної діяльності

професійні знання

- загальнокультурні
- психологічні
- педагогічні
- знання з методики викладання предметів, методики виховної роботи, дидактики

предметні уміння

- інтелектуальні
- аналітичні
- прогностичні
- проєктивні
- рефлексивні
- мобілізаційні
- інформаційні
- розвиваючі
- орієнтаційні
- перцептивні
- комунікативні

педагогічні здібності

- організаційні
- дидактичні
- перцептивні
- комунікативні
- сугестивні
- дослідницькі
- науково-пізнавальні

професійні якості

- мислення
- спрямованість
- експресивні якості
- організаційні якості
- комунікативні

Педагогічне спілкування

стилі

- захоплення спільною творчою діяльністю
- дружнє ставлення
- спілкування на дистанції
- спілкування-залякування
- спілкування-загравання

бар'єри

- соціальний
- фізичний
- смисловий
- естетичний
- емоційний
- психологічний

ускладнення

- відмінності між мовним і немовним спілкуванням
- вплив на взаємодію прихованих (хибних) припущень
- проблема прихованого контексту спілкування
- стереотипи поведінки

III. Теорія виховання

Чинники процесу виховання

Об'єктивні

- особливості розбудови України
взагалі та системи закладів
освіти зокрема

- перебудова економіки
на ринкових засадах

- особливості розвитку
соціальної сфери

- відродження національних
традицій, звичаїв, обрядів,
народної педагогіки

- розширення сфери спілкування
з іноземними громадянами

- вплив природного середовища

Суб'єктивні

- соціально-педагогічна діяльність
сім'ї та громадських організацій

- навчально-виховна діяльність
закладів освіти в особі їх
працівників

- цілеспрямована діяльність
засобів масової інформації

- діяльність закладів культури

- виховна діяльність позашкільних
установ та діяльність церкви

Суперечності процесу виховання

Внутрішні

- суперечність між зростаючими соціально значущими завданнями, які потрібно розв'язати вихованцю, і можливостями, що обмежують його вчинки та дії, спрямовані на їх розв'язання
- суперечність між зовнішніми впливами і внутрішніми прагненнями вихованця

Зовнішні

- невідповідність між виховними впливами школи і сім'ї
- зіткнення організованого виховного впливу школи зі стихійним впливом на школярів навколишнього світу;
- неоднакове ставлення до учнів учителів, які не завжди дотримуються принципу єдності вимог;
- суперечність, породжена тим, що окремі учні, які мають досвід негативної поведінки, постійно конфліктують з педагогами, однокласниками, батьками

Етапи процесу виховання

перший

визначення сукупності
рис і властивостей
особистості
(формування ідеалу)

другий

вивчення індивідуальних
особливостей вихованця
(колективу)

третій

реалізація програми
виховання

четвертий

спонукання учнів
до самостійної роботи
з розвитку особистості

Етапи процесу самовиховання

перший

виявлення ставлення учнів
до процесу самовиховання

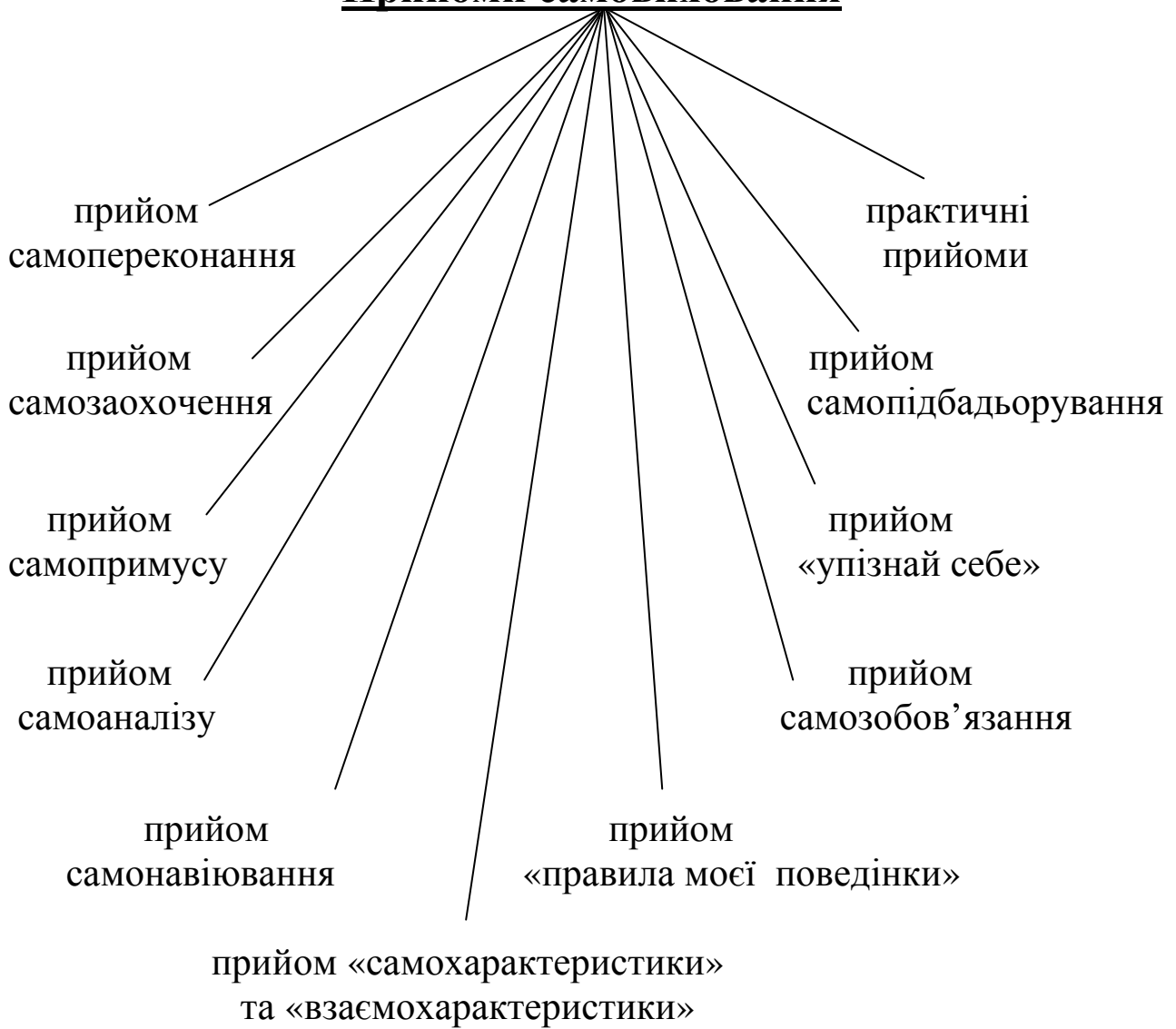
другий

вивчення індивідуальних
особливостей вихованця
(формування ідеалу)

третій

реалізація програми
самовиховання

Прийоми самовиховання

Принципи перевиховання

поєднання переконання
з примусом

об'єктивне ставлення
до важковиховуваного
учня

формування
позитивних якостей

гуманне ставлення
до важковиховуваних учнів

ставлення
до важковиховуваного
учня

педагогічний вплив
на важковиховуваного
учня

провідна роль наставника
у перевихованні

Процес виховання

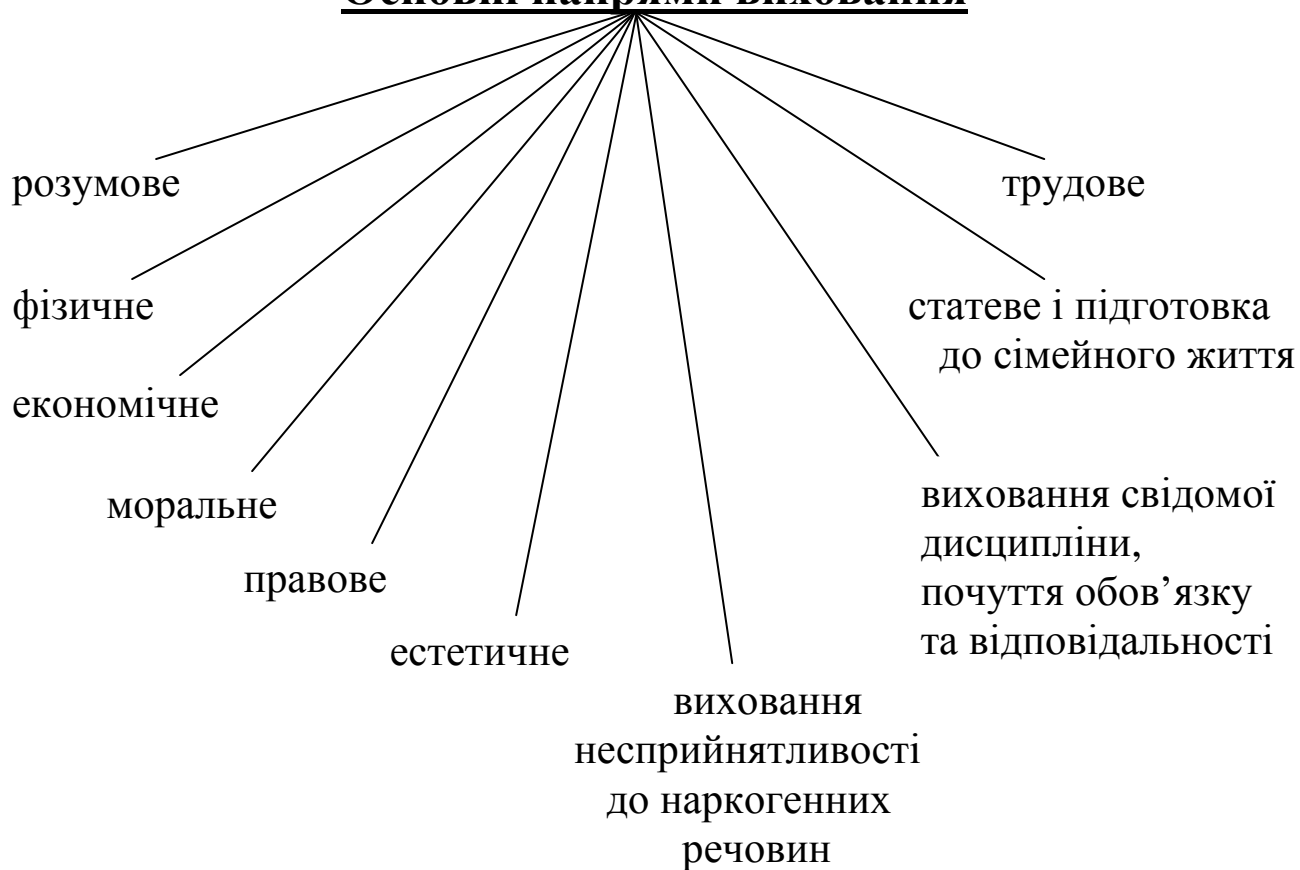
Закономірності

- виховання органічно пов'язане із суспільними потребами й умовами виховання
- людина виховується під впливом найрізноманітніших чинників
- результати виховання залежать від виховного впливу на внутрішній світ дитини, її духовність
- визначальними у вихованні є діяльність та спілкування
- ефективність виховного процесу залежить від стосунків в учнівському колективі
- ефективність виховного процесу зростає, коли учні займаються самовихованням

Принципи

- цілеспрямованість виховання
- зв'язок виховання з життям
- єдність свідомості та поведінки у вихованні
- виховання в праці
- комплексний підхід у вихованні
- виховання особистості в колективі
- поєднання педагогічного керівництва з ініціативою та самодіяльністю учнів
- поєднання поваги до особистості вихованця з розумною вимогливістю до нього
- індивідуальний підхід до учнів у вихованні
- принцип системності, послідовності й наступності у вихованні
- єдність педагогічних вимог школи, сім'ї і громадськості

Основні напрями виховання

Методи виховання

Методи формування свідомості

- роз'яснення
- бесіда
- диспут
- лекція
- приклад

Методи формування суспільної поведінки

- педагогічна вимога
- громадська думка
- вправлення
- привчання
- доручення
- створення виховуючих ситуацій

Методи стимулювання діяльності та поведінки

- змагання
- заохочення
- покарання

Методи контролю та аналізу ефективності виховання

- педагогічне спостереження
- бесіда
- опитування (анкетне, усне)
- аналіз результатів суспільно корисної роботи
- створення ситуацій для вивчення поведінки учнів

Форми організації виховання

масові

- читацька конференція
- тематичні вечори, вечори запитань і відповідей
- ранні зустрічі, літературні в вікторини
- зустрічі з відомими людьми краю

групові (гурткові)

- політичні інформації
- година класного керівника
- різноманітні форми та методи роботи з періодичною пресою
- випуск стінної газети
- радіо- і телепередачі, художні фільми

Індивідуальні

- позакласне читання
- колекціонування

К о л е к т и в

Т и п и

- навчальний
- самодіяльні організації
- об'єднання за інтересами
- тимчасові об'єднання

Ф у н к ц і ї

- організаторська
- виховна
- стимулююча

П р и н ц и п и

- єдність і цілісність
- постійний рух уперед
- організація різноманітної діяльності
- формування почуття честі
- спадкоємність поколінь, збереження колективних традицій

Моделі взаємин між особистістю і колективом

конформізм

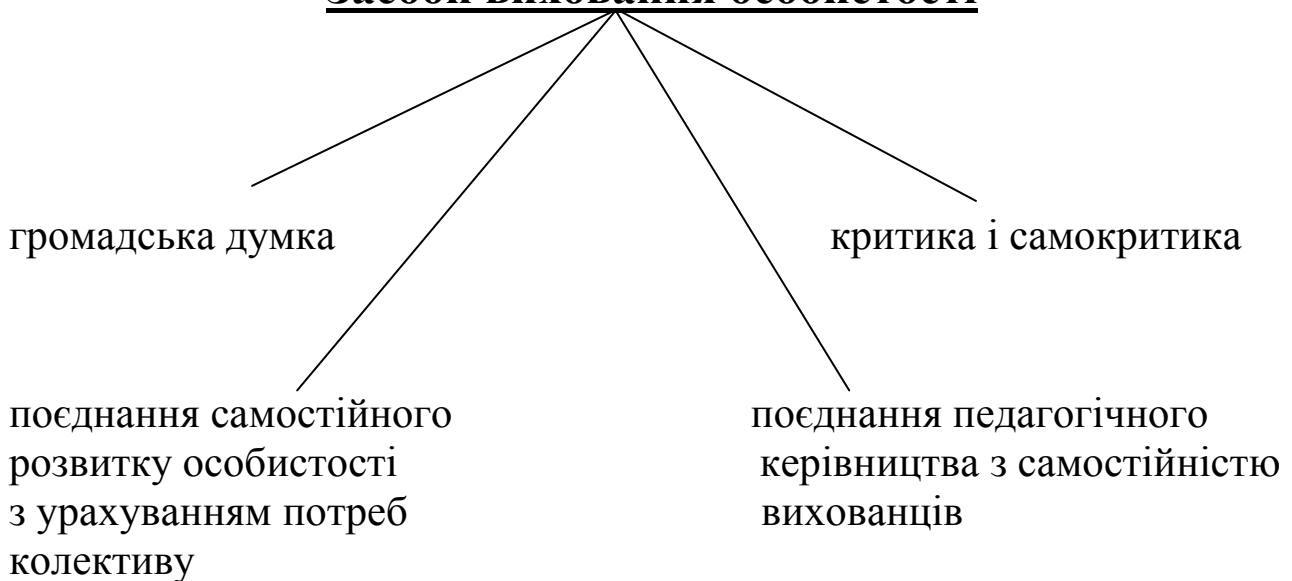
гармонія

нонконформізм

Чинники згуртування учнівського колективу

Засоби виховання особистості

Класний керівник

```
graph TD; A["Класний керівник"] --- B["функції"]; A --- C["напрями роботи"]; A --- D["форми роботи"]; B --- B1["- діагностична"]; B --- B2["- організаторська"]; B --- B3["- виховна"]; B --- B4["- координаційна"]; B --- B5["- стимулююча"]; C --- C1["- вивчення учнів та учнівського колективу"]; C --- C2["- програма вивчення і структура характеристики класного колективу"]; D --- D1["- словесні"]; D --- D2["- практичні"]; D --- D3["- наочні"];
```

функції

- діагностична
- організаторська
- виховна
- координаційна
- стимулююча

напрями роботи

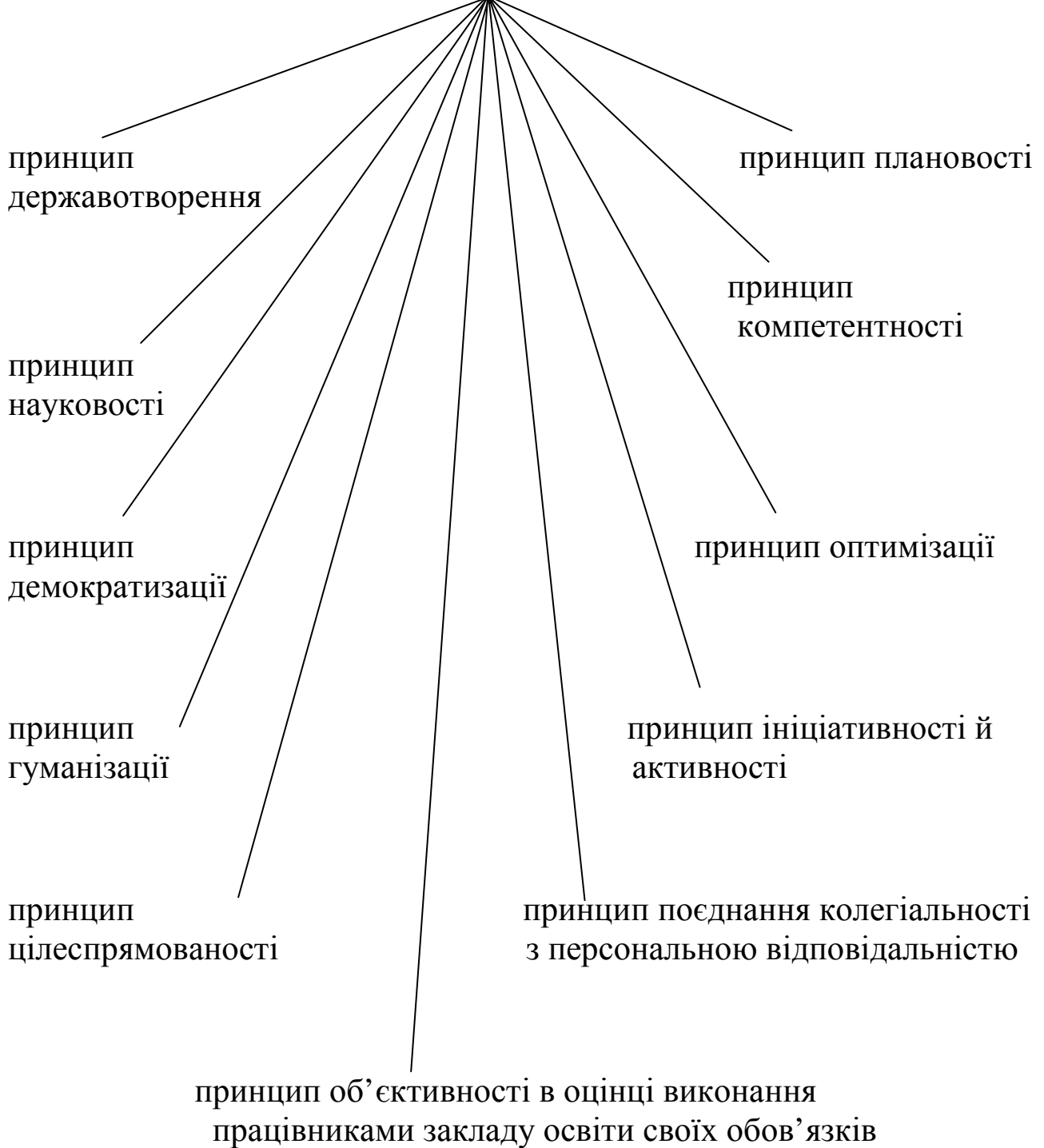
- вивчення учнів та учнівського колективу
- програма вивчення і структура характеристики класного колективу

форми роботи

- словесні
- практичні
- наочні

IV. Школознавство

Принципи управління освітою

Структура органів управління освіти

Управлінські органи в школі

органи колегіального управління школою

- конференція
- педагогічна рада
- нарада при директорі, його заступниках

органи громадського самоврядування навчального закладу

- учнівський комітет школи (класу)
- профспілковий комітет
- методична рада
- батьківський комітет школи (класу)

управлінська діяльність адміністрації школи

- директор
- заступник директора з навчально-виховної роботи
- заступник директора з виховної роботи
- заступник директора з господарської частини
- заступник директора з комерційної діяльності
- заступник директора з наукової роботи
- заступник директора з соціально-педагогічної реабілітації

Планування роботи школи

перспективне

річне

поточне

Внутрішній контроль

Види

- класно-узагальнюючий
- фронтальний
- тематичний
- персональний
- оглядовий

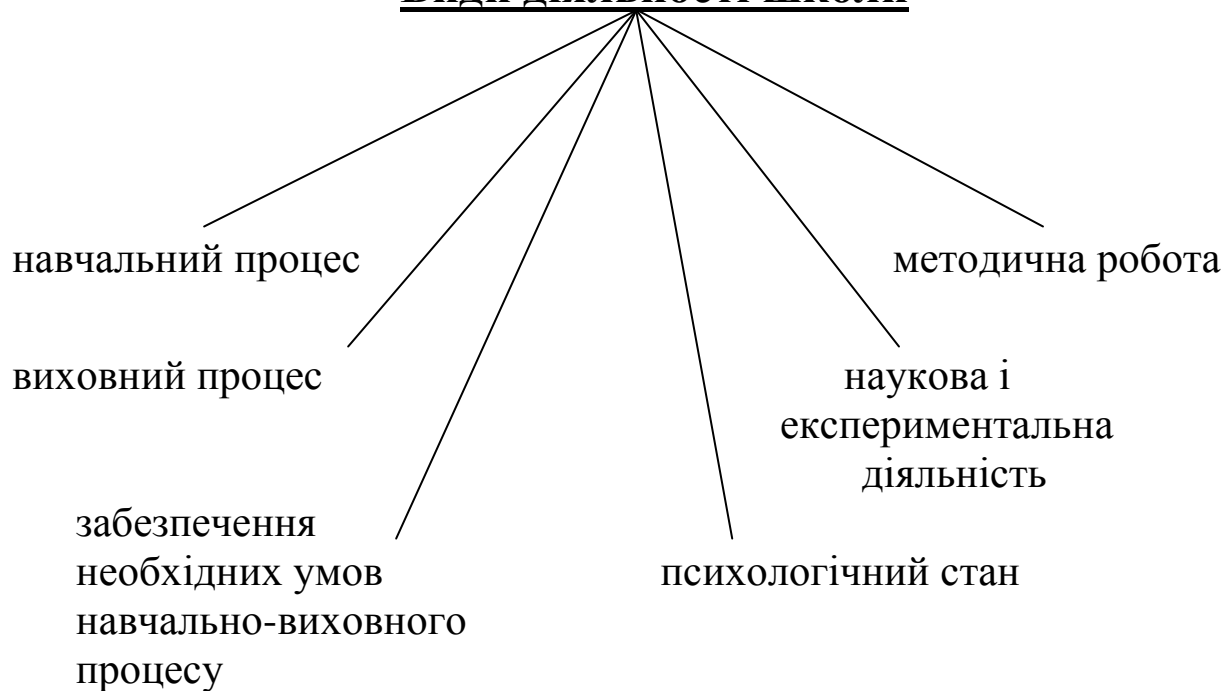
Форми

- колективна
- взаємоконтроль
- самоконтроль
- адміністративний плановий контроль
- адміністративний регульований (позаплановий) контроль

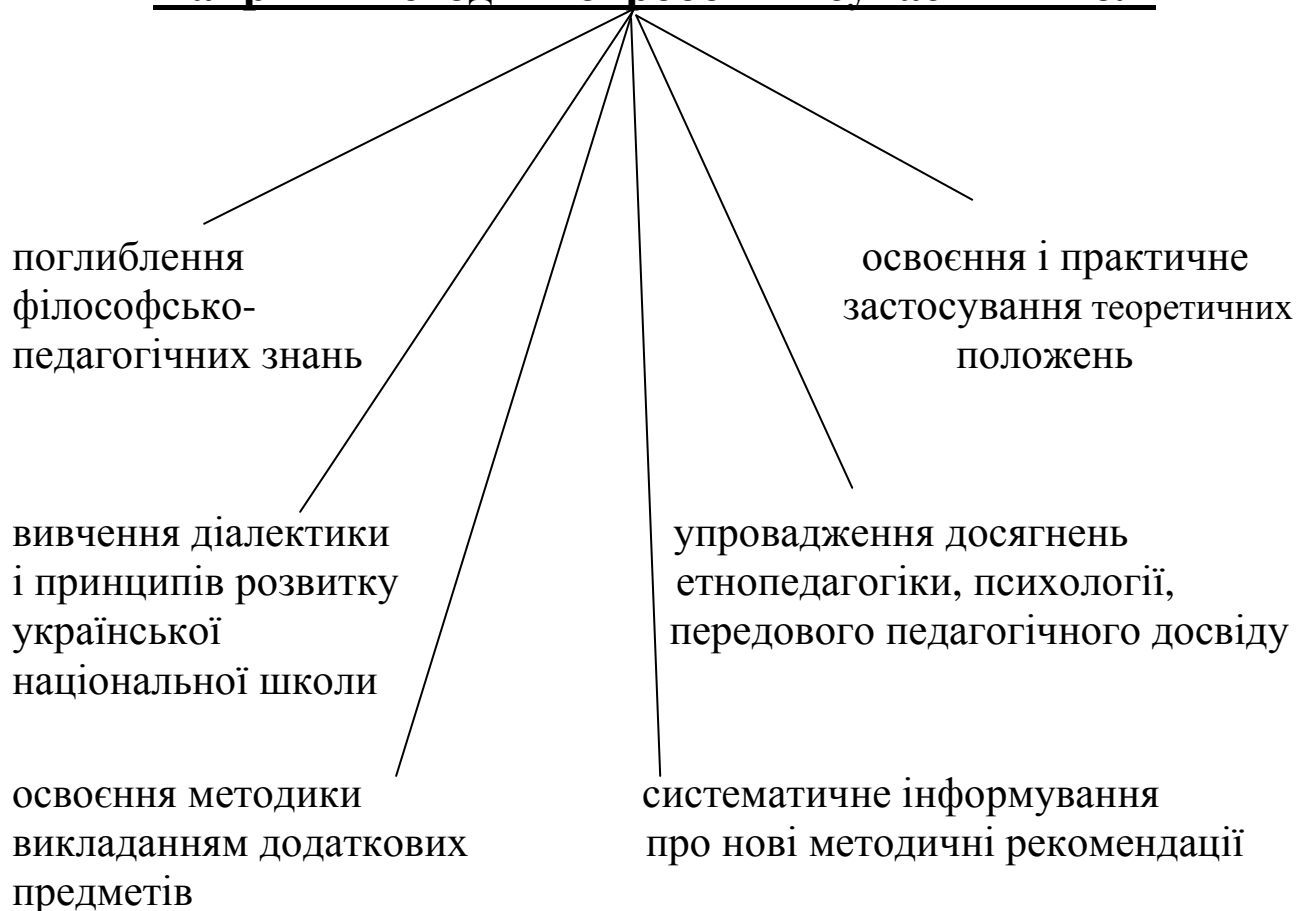
Методи

- спостереження
- перевірка документації
- опитування
- тестування
- ретроспективний розбір

Види діяльності школи

Напрями методичної роботи в сучасній школі

Форми методичної роботи в школі

Індивідуальні

- систематичне вивчення політичної, психолого-педагогічної, наукової літератури
- участь у методоб'єднаннях, семінарах, конференціях
- розробка проблем щодо удосконалення навчально-виховного процесу
- проведення експериментальних досліджень
- підготовка доповідей, виступів
- огляд і реферування педагогічних і методичних журналів, збірників

Колективні

- відкриті уроки
- взаємовідвідування вчителями уроків
- предметні методичні об'єднання вчителів (предметні комісії)
- методичні кабінети
- семінар-практикум
- педагогічні читання
- науково-практична конференція
- діяльність шкіл передового досвіду
- передового досвіду
- творчі звіти вчителів
- опорні школи